

היסטוריה

היסטוריה, לימודי חובה — חלק א', 022115

שים לב!

השאלות במבחן יחוברו מהחומר המפורט להלן.

שים לב: הפירוט המלא של סעיפי המיקוד נמצא באשנ"ב באתר המפמ"ר.

חלק I — הלאומיות בישראל ובעמים — ראשית הדרך עד 1920

- א. מאפייני תופעת הלאומיות המודרנית, והתנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19**
1. המאפיינים של הלאומיות המודרנית כתופעה חברתית, תרבותית ופוליטית.
 2. הגורמים לצמיחת התנועות הלאומיות שהתגבשו באירופה במאה ה-19.
 3. המאפיינים ודפוסי הפעילות של התנועות הלאומיות שהתגבשו באירופה במאה ה-19.
 4. דפוסי הגשמה של תנועה לאומית אחת באירופה במאה ה-19: מי שלט במדינה, מטרת המאבק, השלבים העיקריים במאבק, הכוחות הפעילים שהניעו את המאבק, הגורמים המסייעים והגורמים המעכבים בניהול המאבק, תוצאות המאבק, קווי הדמיון והשוני בין מאבק תנועה זו לדפוסי הפעילות של התנועות הלאומיות.
- הערה:** בסעיף זה אין הכוונה לתנועה הציונית.
- ב. התנועה הלאומית היהודית המודרנית ומאפייניה העיקריים**
1. הגורמים לצמיחתה ולהתארגנותה של התנועה הציונית.
 2. פועלו של בנימין זאב הרצל לבניית התנועה הציונית ולארגונה: "מדינת היהודים", תכנית באזל, המסגרות הארגוניות למימוש מטרות התנועה, ניסיונותיו לקדם את קבלת הצ'רטר, ויכוח אוגנדה.
- ג. דפוסי הפעילות של התנועה הציונית בגולה ובארץ-ישראל**
2. פעולותיהם של הציונים בארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה: הסיבות לעליות לארץ-ישראל, מפת ההתיישבות, צורות התיישבות, מסגרות פוליטיות, חברתיות וביטחוניות, תרבות וחינוך, אישים וארגונים שסייעו לפעילות הציונית.
- ד. התנועה הציונית והיישוב היהודי בארץ-ישראל בזמן מלחמת העולם הראשונה**
1. עמדת מנהיגי התנועה הציונית כלפי הצדדים הלוחמים בזמן מלחמת העולם הראשונה.
 5. הצהרת בלפור: תוכנה, הקשיים הנובעים מנוסח ההצהרה, האינטרסים של בריטניה במתן ההצהרה, כיצד קיבלו אותה הציונים, היהודים המשתלבים והערבים.
- ה. השוואה בין התנועה הציונית בראשית דרכה ובין תנועות לאומיות של עמים אחרים באירופה במאה ה-19 — נקודות דמיון ושוני**
- הגורמים להתעוררות התנועות הלאומיות, המטרות, דפוסי ההנהגה, הדרכים שנקטו לקידום המטרות של התנועות הלאומיות, הקשיים שעמדו בדרכן.

חלק II — ממדינת מקדש לעם הספר — בית שני

פרק ראשון: יהודה בתקופה הפרסית

א. גלות בבל, הצהרת כורש ושיבת ציון

1. היהודים בגלות בבל: מעמדם והשקפותיהם הדתיות.
2. מדיניותו של כורש כלפי העמים באימפריה הפרסית.
3. הצהרת כורש: תוכנה ומהימנותה, הסיבות למתן הצהרה והשפעתה.
4. גלי העלייה הראשונים: המניעים של העולים ומנהיגיהם.

ב. בניית בית־המקדש

1. בניית בית־המקדש והגורמים שעיכבו את תהליך הבנייה.
2. השומרונים: הסברים למוצאם, וראשית הסכסוך בינם לבין שבי ציון.
3. בית המקדש כמרכז החיים היהודיים: מרכז דתי, כלכלי וחברתי.

פרק רביעי: ממדינה חשמונאית עצמאית לכיבוש רומי וחורבן בית־המקדש

- ג. דפוסי השלטון הרומאי בארץ־ישראל ('מלך חסות' — הורדוס, הנציבים).
- ד. הסיבות למרד הגדול, והעמדות השונות בוויכוח על היציאה למלחמה ברומאים.
- ה. תוצאות המרד וחורבן בית־המקדש.
- ו. מצדה — השלב האחרון במרד נגד הרומאים.

פרק חמישי: בין ייאוש לבנייה: מירושלים ליבנה

ג. מרד בר־כוכבא

1. ההסברים השונים למרד בר־כוכבא.
2. היקף המרד, האירועים העיקריים בו, תוצאות המרד והשפעותיו.
3. דמותו של בר־כוכבא כפי שהיא עולה מהמקורות.

חלק II — ערים וקהילות בימי הביניים

שים לב: יש ללמוד את הנושא ערים וקהילות בימי הביניים על פי חוברת ההנחיות מאת ד"ר אהובה שלר באתר המפמ"ר:

<http://cms.education.gov.il/NR/rdonlyres/72AD9151-B73A-4BA2-A049-1402DD3172BF/119427/ArimKehilot1.pdf>

נושאי הלימוד המשותפים לכל התלמידים הלומדים ערים וקהילות בימי הביניים:

ב. העיר בעולם המוסלמי והקהילה היהודית בה *

העיר בעולם המוסלמי

1. הגורמים שסייעו לייסודן של ערים חדשות ולחזוקן של ערים קיימות באימפריה המוסלמית.
3. מבנה העיר המוסלמית ומוסדותיה המרכזיים. תושבי העיר: מעמד המשפטי ודפוסי המגורים שלהם.

הקהילה היהודית בעיר המוסלמית

1. המעמד המשפטי של היהודים בערים המוסלמיות.
2. העיסוקים הכלכליים של היהודים בערים המוסלמיות.
3. מאפייני הקהילה היהודית, ההנהגה העצמית ומוסדותיה בעולם המוסלמי.

ג. העיר באירופה הנוצרית והקהילה היהודית בה

העיר באירופה הנוצרית

3. היחסים בין תושבי העיר ובין השלטון: המאבק של תושבי העיר להשגת חירויות, הדפוסים השונים של מתן חירויות על ידי השליטים במקומות השונים.
4. המבנה החברתי בעיר: ניידות חברתית, משמעות המושג 'אזרח חופשי', מעמד הנשים בעיר.

הקהילה היהודית בעיר הנוצרית

1. המעמד המשפטי של היהודים בעיר הנוצרית.

ד. עיר מדגימה — בגדד *

1. העיר בגדד

- א. השיקולים הפוליטיים, החברתיים והכלכליים בייסודה של בגדד כבירת הח'ליפות העבאסית.
- ד. חיי היום-יום בבגדד: החלוקה לרבעים, סוגי בתים, מעמדות, בעיית המים ודרכי ההתמודדות אתה.
- ה. בגדד כמרכז כלכלי ודת. ביטויים למרכזיותה של בגדד בתחומים שונים.
- ו. ניהול העיר — מערכות השיפוט, הפיקוח והאכיפה בבגדד.

2. הקהילה היהודית בבגדד

- א. הפעילות הכלכלית של היהודים בח'ליפות.
- ב. מוסדות ההנהגה העצמית של היהודים כביטוי לאוטונומיה יהודית: ראש הגולה, הגאונים, תחומי פעילותם והשפעותיהם על היהודים בעולם המוסלמי.

* יש ללמוד את הנושא גם על פי מ' פרנקל (עורכת) **מעיל תשבץ — מפגש התרבויות בין יהדות לאסלאם**

בימי הביניים, הוצאת מעלות, ירושלים, תשס"ח, עמ' 23-31, 50-63

ד. עיר מדגימה – פראג

שים לב: נושאי הלימוד המשותפים מפורטים בעמוד 3, סעיפים ב-ג.

3. העיר פראג

- א. גורמים שתרמו וגורמים שערכו את התפתחותה של פראג עד המאה ה-16.
- ב. הביטויים למרכזיות של פראג בתחום המדיני, הכלכלי, הדתי והחינוכי-תרבותי.

4. הקהילה היהודית בפראג

- א. היחס של השלטון המרכזי ושל תושבי פראג הנוצרים אל היהודים: המעמד המשפטי של יהודי פראג, הרקע לגירושם של יהודי העיר והסיבות להחזרתם.
- ד. הפעילות הכלכלית של יהודי פראג, "יהודי החצר".
- ה. מבנה החברה היהודית בפראג: הקיטוב החברתי בקרב יהודי פראג, עזרה הדדית (פועלו של מרדכי מייזל).

היסטוריה, לימודי חובה — חלק ב', 022116

שים לב!

השאלות במבחן יחוברו מהחומר המפורט להלן.

שים לב: הפירוט המלא של סעיפי המיקוד נמצא באשנ"ב באתר המפמ"ר.

א. טוטליטריות, אנטישמיות ושואה

3. נאציזם, אנטישמיות, מלחמת העולם השנייה והשואה

חלק ראשון: 1933-1939

- א. האיידאולוגיה הנאצית, כולל האנטישמיות המודרנית בגלגולה הנאצי, מרכזיות שאלת היהודים באיידאולוגיה זו.
- ב. הגורמים והנסיבות לעליית הנאצים לשלטון — ממפלגה שולית למפלגה הגדולה ביותר.
- ג. המעבר של גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם (דרך בניית המשטר הנאצי, כולל המדיניות כלפי היהודים).

חלק שני: ראשית מלחמת העולם השנייה עד "מבצע ברברוסה" (יוני 1941), והמדיניות כלפי

היהודים באזורי הכיבוש

- ב. "הסדר החדש" באירופה — הבהרת המושג, הצעדים השונים שנקטו הנאצים כדי לקדם את הגשמתו.
- ג. יהודי פולין:
 1. המדיניות כלפי היהודים עד ריכוזם בגטאות.
 - מטרות מוצהרות בהקמת הגטאות והסברים להקמתם, דרך ניהול הגטאות ודרכי הפיקוח עליהם, התפקידים שהוטלו על היודנראטים ודרכי מימושם.
 2. תנאי החיים בגטו והשפעתם על הפרט, על המשפחה ועל החברה היהודית; דרכי ההתמודדות של היהודים בגטאות: הישרדות, 'קידוש החיים', ארגונים שפעלו בגטו, תנועות הנוער: מאפייני פעילותן.

חלק שלישי: מלחמת העולם ו"הפתרון הסופי" — מקיץ 1941 עד כניעת גרמניה ויפן בי 1945

- ב. הקשר בין תחילת ההרג ההמוני של היהודים למלחמה בברית המועצות.
- ג. השלבים בביצוע "הפתרון הסופי".
- ד. ועידת ואנזה — נציגי הרשויות שהוזמנו, הנושאים שהועלו בישיבה, מטרות כינוס הוועידה ומקומה בתהליך ביצוע "הפתרון הסופי".
- ו. דרכי הלחימה של היהודים בזמן ביצוע "הפתרון הסופי":
 1. המרד בגטאות — מי היו המורדים, מטרות המרד, קשיי התארגנות, לבטים ודילמות של המורדים, ייחודו של המרד בגטו ורשה לעומת מרידות בגטאות אחרים.
 4. לוחמים יהודים בצבאות בעלות הברית.
 - י. יחס האוכלוסייה בארצות הכיבוש באירופה כלפי היהודים בזמן ביצוע "הפתרון הסופי":
 1. הגורמים שהשפיעו על יחס האוכלוסייה המקומית כלפי היהודים בזמן הכיבוש, דפוסי תגובה: "הרוב הדומם", משתפי פעולה, מעטים שהסתכנו בניסיונם להציל יהודים.
 2. חסידי אומות עולם — הגדרת התואר, מניעים, דפוסי עזרה והצלה.

ב. בונים את מדינת ישראל במזרח התיכון

1. המאבק להקמת המדינה ומלחמת העצמאות בשנים 1945-1949
 - ג. מאבק היישוב היהודי בשלטונות המנדט הבריטי בתחומים: העפלה, התיישבות ומאבק צבאי ("תנועת המרי", "מאבק צמוד" ו"מאבק רצוף").
 - ד. העברת שאלת ארץ-ישראל לאו"ם – הדיון באו"ם, עמדת המעצמות, השפעת "המלחמה הקרה" על עמדת המעצמות, החלטת האו"ם בכ"ט בנובמבר 1947, התגובות להחלטת האו"ם בקרב היישוב היהודי ובקרב הפלסטינים ועמדת מדינות ערב.
 - ה. מלחמת העצמאות – חלק א' (ראו הנחיות באתר המפמ"ר).
 - ו. ההכרזה על הקמת מדינת ישראל (הוויכוח מתי להכריז על הקמת המדינה), הקמת צה"ל, פירוק המחותרות ופירוק מטה הפלמ"ח.
 - ז. מלחמת העצמאות – חלק ב' (ראו הנחיות באתר המפמ"ר).
 - ח. הסכמי שביתת הנשק והיווצרות בעיית הפליטים הפלסטינים (ראו הנחיות באתר המפמ"ר).
2. מדינת ישראל במזרח התיכון
 - א. תהליך הדה-קולוניזציה והקמת מדינות עצמאיות-ריבוניות בצפון אפריקה ובאסיה (ראו הנחיות באתר המפמ"ר).
 - ה. השפעת גורמים שונים על גורל היהודים בארצות האסלאם.
 - ח. מלחמת יום הכיפורים: סיבות, נסיבות, תוצאות והשפעות של המלחמה על מדינת ישראל ועל מדינות ערב.
3. עלייה, קליטה ועיצוב החברה והתרבות במדינת ישראל
 - ב. המעבר מ"כור ההיתוך" לחברה רב תרבותית במדינת ישראל, כפי שבא לידי ביטוי בתחומים שונים בחברה ובתרבות.

היסטוריה לימודי בחירה

2 יחידות לימוד, 022209, לתלמידים אינטרניים

3 יחידות לימוד, 022303, לבוגרים אינטרניים

שים לב!
השאלות במבחן יחוברו מהחומר המפורט להלן.

בשאלון 022209 יש לענות על שני נושאים מבין שמונה נושאים.
בשאלון 022303 יש לענות בחלק הבחירה על שני נושאים מבין שמונה נושאים. נוסף לכך **חובה** לענות על החלק ההיסטוריוגרפי (משפט אייכמן). ראה מבנה חדש של הבחינה באתר המפמ"ר.

נושא 1 — הפעילות הציונית בארצות האסלאם בימי מלחמת העולם השנייה והעליות הגדולות מארצות האסלאם בשנים 1948-1967

ספרי לימוד

- (1) סעדון ח' ורפל י' (עורכים), **במחתרת מארצות האסלאם — פרשיות העפלה והגנה**, מכון בן צבי ומשרד החינוך, ירושלים תשנ"ז.
- (2) סעדון ח' (עורך), **בגלוי ובסתר — העליות הגדולות מארצות האסלאם (1948-1967)**, מכון בן צבי, ירושלים תש"ס.
- (3) צור י', "העלייה מארצות האסלאם", צמרת צ', יבלונקה ח' (עורכים), **העשור הראשון תש"ח-תשי"ח**, יד בן צבי, ירושלים 1997, עמודים 57-82.

רשימת הנושאים

1. סקירות כלליות

- א. השפעות מלחמת העולם השנייה על היהודים בארצות האסלאם.
- ב. ההגנה וההעפלה מארצות האסלאם.
- ג. יחס המוסדות הציוניים ליהודי ארצות האסלאם בזמן מלחמת העולם השנייה.
- ד. מגמות יסוד ודפוסי עלייה בשנים 1948-1967.

2. עירק:

- א. יהודי עירק בתקופת מלחמת העולם השנייה, והקשרים בין יהודי עירק ליישוב היהודי בארץ-ישראל.
- ב. קווים לפעילות הציונית בעירק בשנים 1942-1945: בניית התנועה החלוצית, עלייה והעפלה, ארגון ההגנה, פעילות השליחים מארץ-ישראל בעירק.
- ג. "חוק הוויתור על נתינות" (1950), מניעים והשפעות.
- ד. העלייה ההמונית בשנים 1948-1951, מבצע "עזרא ונחמיה": מעלייה לגירוש.

4. לוב:

- א. הפעילות הציונית בימי מלחמת העולם השנייה והמפגש בין חיילי הבריגדה ליהודי לוב.
- ב. פרעות 1945 והשפעתן על יהודי לוב, העלייה הבלתי לגאלית.
- ג. העלייה מלוב משנת 1949 עד שנות ה-50: ההכנות, הארגון וההכשרות.

7. צפון אפריקה:

- א. ההעפלה מתקופת מלחמת העולם השנייה עד קום המדינה.
- ב. "העלייה המבוקרת" ממרוקו לישראל בשנים 1949-1956.
- ג. "העלייה החשאית" ממרוקו בשנים 1956-1967.
- ד. "העלייה החופשית" מתוניסיה לישראל.

נושא 2 — מעיל תשבץ — מפגש התרבויות בין היהדות לאסלאם בימי הביניים

ספר הלימוד

פרנקל מ' (עורכת), "מעיל תשבץ" — מפגש התרבויות בין היהדות לאסלאם בימי הביניים, מעלות, ירושלים תשס"ח.

רשימת הפרקים

פרק המבוא

- פרק 1: בין אסלאם ליהדות — שיח דתות.
- פרק 2: יצירת עולם חדש.
- פרק 4: על מרחב וזמן.
- פרק 5: על כלכלה ועסקים.
- פרק 6: היבדלות ופתיחות בחיי המשפט.
- פרק 7: לשונות היהודים — גשר וגדר.
- פרק 12: אמנות יהודית בארצות האסלאם.

* * *

נושא 3 — קהילת יהודי קרקוב בתקופת השואה

ספר הלימוד

- (1) פלד י', **קרקוב היהודית 1939-1943: עמידה, מחתרת, מאבק**, הוצאת בית לוחמי הגטאות, הקיבוץ המאוחד ומשואה, תל אביב 1993, פרקים י"ח-כ"א, עמ' 197-226.
- (2) קראי פ', **פנים רבות לגבורה — תולדות קהילת קרקוב בתקופת הכיבוש הנאצי**, בית הספר המרכזי להוראת השואה, יד ושם, ירושלים 2002.

רשימת הנושאים

1. **מדיניות הנאצים כלפי יהודי קרקוב עד הקמת הגטו:**
 - א. אירועי המלחמה, השלטון הגרמני ומעשי הטרור.
 - ב. מדיניות הנאצים כלפי היהודים וכלפי הפולנים.
 - ג. הקמת היודנראט ותפקידיו.
 - ד. דרכי ההתמודדות של היהודים עד הקמת הגטו בעיר קרקוב.
2. **גטו קרקוב עד תחילת ביצוע "הפתרון הסופי":**
 - א. הקמת הגטו — מטרת הגרמנים, מקומו ואוכלוסייתו.
 - ב. דפוסי הפעולה של היודנראט בגטו קרקוב.
 - ג. התמודדות היהודים עם בעיות הקיום.
 - ד. פעילות תנועות הנוער.
3. **גטו קרקוב בתקופת "הפתרון הסופי":**
 - א. המפנה בתולדות הגטו — הגירוש הגדול ביוני 1942.
 - ב. התמודדות תושבי הגטו עם אימת התקופה בשלבים הראשונים.
 - ג. שלבים ב"פתרון הסופי" של יהודי קרקוב.
4. **המאבק המחתרתי וחיסול הגטו:**
 - א. ההתארגנות המחתרתית של תנועות הנוער בגטו.
 - ב. קשייה ולבטיה של הפעילות המחתרתית עד גירוש אוקטובר 1942.
 - ג. הפעילות המחתרתית נגד הגרמנים.
 - ד. חיסול גטו קרקוב.

נושא 4 — מלחמת העצמאות**ספרי לימוד**

- (1) גולני מ', ציון בצינונות: המדיניות הציונית בשאלת ירושלים 1937-1949, האוניברסיטה המשודרת, 1992.
- (2) גלבר י', קוממיות ונכבה — ישראל, הפלסטינים ומדינות ערב, 1948, דביר, 2004.
- (3) פעיל מ', עצמאות תש"ח-תש"ט, האוניברסיטה המשודרת, 1990.
- (4) צחור ז', החזון והחשבון: בן-גוריון בין אידאולוגיה לפוליטיקה, ספריית הפועלים, 1993.
הפרק 'ההכרעה על הקמת המדינה', עמ' 183-194.

רשימת הנושאים**1. מבוא — כללי:**

- א. מלחמת העצמאות — מתי החלה ומה היו הגורמים למלחמה.
- ב. מהלכי המלחמה העיקריים ויחסי הכוחות הצבאיים.

2. המלחמה בין היישוב היהודי לערביי ארץ-ישראל:

- א. משבר ארבעת החודשים הראשונים.
- ב. תכנית ד' והניצחון על ערביי ארץ-ישראל.

3. ההכזרה על הקמת מדינת ישראל:

- א. המצב המדיני-פוליטי, הצבאי והאזרחי של היישוב היהודי ערב ההחלטה.
- ב. ישיבת מנהלת העם ב-12 במאי 1948 — ההחלטה להכריז על הקמת מדינת ישראל (סיכויים וסיכונים).

4. המלחמה בין צה"ל ובין צבאות מדינות ערב:

- א. פלישת הצבאות הערביים לארץ-ישראל.
- ב. ההפוגה הראשונה וקרבות עשרת הימים.

6. בעיית הפליטים הפלסטינים:

- א. הסיבות לבריחת ערביי ארץ-ישראל במהלך המלחמה.
- ב. המדיניות של מדינות ערב וישראל בנוגע לשיבת הפליטים.
- ג. ראשית תופעת ההסתננות.

7. המדיניות הציונית בשאלת ירושלים 1949-1973 (על פי ספרו של מוטי גולני)

- ב. ירושלים במלחמת העצמאות, החלק הראשון — מ' 30 בנובמבר 1947 עד 14 במאי 1948:
 4. המפנה במערכה על ירושלים, אפריל-מאי 1948.
 5. המערכה בירושלים — הקרב על העיר והקרב אל העיר.
- ג. ירושלים במלחמת העצמאות, החלק השני — מ' 15 במאי 1948 עד הסכם שביתת הנשק עם ירדן:
 1. המערכה עד ההפוגה הראשונה.
 2. הלחצים המדיניים שהופעלו על ממשלת ישראל בשאלת ירושלים.
 3. חלוקת ירושלים בהסכם שביתת הנשק עם ירדן.
 4. ירושלים — בירת מדינת ישראל.

נושא 5 — אל מול עולם חדש — לבטים ומגמות בעידן האמנציפציה

ספר הלימוד

אטקס ע', אל מול עולם חדש — לבטים ומגמות בעידן האמנציפציה, מעלות, תשס"ה.

רשימת הפרקים

- מבוא: התמורות ביחס של החברה האירופית אל היהודים.
 פרק ראשון: יהודי החצר על סף תקופה חדשה.
 פרק שני: תנועת ההשכלה היהודית.
 פרק שלישי: הרפורמה והתגובה האורתודוקסית.
 פרק שישי: רבני המזרח מול המודרנה.
 פרק עשירי: מאמנציפציה של היהודים ללאומיות יהודית.

* * *

נושא 6 — תולדות ארצות־הברית

ספר הלימוד

פלורסהיים ל', תולדות ארצות־הברית — חזון, משברים וצמיחה, מרכז שז"ר, ירושלים 2008.

רשימת הנושאים

1. **הקמת ארצות־הברית — צמיחת האומה האמריקנית ועיצובה:**
 - א. הסיבות להגירה לאמריקה הצפונית, מאפייני מהגרים, מושבות הצפון, המרכז והדרום ומאפייניהן.
 - ב. תהליכי אמריקניזציה שעברו על המהגרים בארצות־הברית — כור ההיתוך, טמיעה ופלורליזם תרבותי.
 - ג. תפיסת הספר ועיצוב החברה האמריקנית על־פי פדריק ג'קסון טרנר, והביקורת כלפיה.
2. **עקרונות היסוד של הדמוקרטיה האמריקנית ומבנה המשטר:**
 - א. הכרזת העצמאות והחוקה האמריקנית.
 - ב. מוסדות השלטון הפדרלי ודרכי פעולתם בהתאם לחוקה.
4. **הדמוקרטיה האמריקנית במבחן הזמן — משברים ודרכי התמודדות:**
 - א. גורמי יסוד למלחמת האזרחים ודרכי השיקום החוקתיות, הכלכליות והחברתיות.
 - ב. תופעת המקרתים: גורמיה, ביטוייה והשפעותיה על החברה האמריקנית.
 - ג. מאבק השחורים למען שוויון זכויות במאה ה־20.
5. **הקפיטליזם האמריקני מסוף המאה ה־19:**
 - א. מאפייני הקפיטליזם, גילוייו והשלכותיו הכלכליות, החברתיות והפוליטיות משלהי המאה ה־19 עד מלחמת העולם הראשונה; התנועה הפרוגרסיבית ותיקוניה.
6. **מדיניות החוץ של ארצות־הברית עד תום מלחמת העולם השנייה:**
 - א. התפיסה הבדלנית על פי תפיסותיהם של ג' וושינגטון וג' מונרו.
 - ב. האימפריאליזם האמריקני בשלהי המאה ה־19 ובתחילת המאה ה־20: גורמים וגילויים מרכזיים.
 - ג. מבדלנות למעורבות: גורמי ההצטרפות של ארצות־הברית למלחמת העולם הראשונה, חזון ההסדר העולמי החדש של ווילסון בוועידת השלום בפריז.

נושא 7 – יפן המודרנית**ספר הלימוד**

שילוני ב', **יפן המודרנית – תרבות והיסטוריה**, שוקן, תל אביב 1997.

רשימת הנושאים

1. **היבטים נבחרים בצמיחתה של יפן המודרנית:**
 - א. עיצוב המשטר הקיסרי ביפן.
 - ב. ביטויי התמערבות ומודרניזציה בצבא, בחינוך, בתעשייה ובדת.

3. **משטר, כלכלה, חברה ומדיניות חוץ בשנות ה-20:**
 - א. תהליכי דמוקרטיזציה ביפן בממשלי הארה וקאטו.
 - ב. התפתחותה הכלכלית והבעיות החברתיות של יפן בשנות ה-20.

5. **יפן במלחמת העולם השנייה:**
 - א. המתקפה היפנית בפרל הרבור ב-1941 – מטרותיה, תוצאותיה והשפעותיה.
 - ב. ההישגים הצבאיים והטריטוריאליים של יפן במלחמה.
 - ג. 'הסדר החדש' היפני במזרח במלחמה – התפיסה והניסיון לממשה.
 - ד. שלבים מרכזיים בקריסתה של יפן במלחמה עד כניעתה.

6. **הקמתה של יפן חדשה – מממשל כיבוש צבאי למדינה עצמאית דמוקרטית:**
 - א. דרכי הפעולה של ממשל הכיבוש הצבאי האמריקני ביפן.
 - ב. דה-מיליטריזציה, כינון דמוקרטיה ורפורמות בחינוך ובכלכלה.
 - ג. סיום הכיבוש האמריקני בעידן של תחילת המלחמה הקרה.

8. **הזינוק הכלכלי של יפן ברבע האחרון של המאה ה-20:**
 - א. ההכוונה הממשלתית של המשק היפני והסדרת יחסי העבודה.
 - ב. ההתפתחות התעשייתית והתחרות עם ארצות הברית.
 - ג. התוצאות וההשפעות החברתיות של הזינוק הכלכלי.
 - ד. השפל הכלכלי בשלהי המאה ה-20.
 - ה. היחסים בין יפן ובין סין ושתי הקוריאות.
 - ו. שאיפת יפן למעמד בין-לאומי גבוה יותר.

נושא 8 — סין המודרנית**ספר הלימוד**

שי א', ממלחמת האופיום עד ירשי מאו, זמורה ביתן, תל אביב 1990.

רשימת הנושאים

1. **בעיות הפנים והחוץ של הקיסרות הסינית ונפילתה:**
 - א. גורמים וביטויים של האימפריאליזם בסין עד תחילת המאה ה-20: מלחמות האופיום ותוצאותיהן, מאפייני החדירה המערבית לסין, מלחמת סין-יפן והאימפריאליזם היפני בסין.
 - ב. ההתמודדות עם אתגר המערב והמודרניזם — מרד הטאיפינג, התגובה הקיסרית, רפורמות "מאה הימים", מרד הבוקסרים ותוצאותיו.
 - ג. עלייתה של התנועה הלאומית הסינית בהנהגת סון יאט-סן, המהפכה הסינית ונפילת הקיסרות.

2. **ראשית הרפובליקה הסינית והמהלכים לאיחודה של סין בשנות ה-20:**
 - א. סין במלחמת העולם הראשונה — חולשת ממשל יואן שה-קאי (1912-1916), הקרע עם סון יאט-סן והתנועה הלאומית.
 - ב. השתתפות סין במלחמת העולם הראשונה, הסכמי השלום בפריז והשפעותיהם.
 - ג. מאבק צ'אנג קאי שק והגואומינטנג (התנועה הלאומית) באילי המלחמה לאיחודה של סין.

3. **סין בשנות ה-30 — עלייתה של המפלגה הקומוניסטית הסינית, המאבק בין הממשל הרפובליקני הלאומי לקומוניסטים והתוקפנות היפנית בשטחי סין:**
 - א. המחלוקת בענייני פנים וחוץ בין הקומוניסטים בהנהגת מאו צה טונג ובין הממשלה הלאומית בהנהגת צ'אנג קאי שק.
 - ב. המאבק בין צ'אנג קאי שק ובין הסובייט הקומוניסטי בג'יאנסי בהנהגת מאו צה טונג.
 - ג. 'המסע הארוך' 1934-1935 והקמת הבסיס בחבל שנסי, עיצוב האידיאולוגיה הקומוניסטית ה'פטריוטית' של מאו.
 - ד. המאבק ביפן — עמדות צ'אנג קאי שק והקומוניסטים, הקמת החזית בין הכוחות הלאומיים ובין הקומוניסטים ב-1937, והמאבק נגד יפן.

5. **המאבק על השלטון בסין בסוף שנות ה-40 והקמת סין הקומוניסטית:**
 - א. ההתעצמות הקומוניסטית ערב מלחמת האזרחים מול חולשת משטרו של צ'אנג קאי-שק.
 - ב. המעורבות של ארצות-הברית ושל ברית-המועצות במלחמת האזרחים בסין.
 - ג. מלחמת האזרחים (1945-1949) — השלבים, התוצאות והגורמים לניצחון הקומוניסטים.

לשאלון 022303 בלבד

חלק החובה

החלק ההיסטוריוגרפי — משפט אייכמן

- חיים גורי, מול תא הזכוכית: משפט אייכמן בירושלים, הקיבוץ המאוחד, 1962, מהדורה חדשה — 2001, עמ' 239-251 (הפרק: משפט אייכמן).
- חנה ארנדט, אייכמן בירושלים: דו"ח על הבנליות של הרוע, בבל 2000, עמ' 11-29.
- חנה יבלונקה, מדינת ישראל נגד אדולף אייכמן, ידיעות אחרונות, חמד ויד בן צבי, 2001, עמ' 264-281 (פרק 14: האומנם משפט ראווה).
- אניטה שפירא, "משפט אייכמן: דברים שרואים מכאן לא רואים משם", בתוך: אניטה שפירא, יהודים ציונים ומה שביניהם, עם עובד, 2007, עמ' 111-129.
- המאמר פורסם גם בהוצאת יד ושם: אניטה שפירא, "משפט אייכמן: דברים שרואים מכאן לא רואים משם", עיון וחקר, כרך 2, יד ושם, 2002.
- וכן כנספח בספר: גדעון האוזנר, משפט אייכמן בירושלים, יד ושם ובית לוחמי הגטאות, 2011, עמ' 553-575.
- חנה יבלונקה, משפט אייכמן והישראלים: מקץ 40 שנה, בתוך: בשביל הזיכרון 41 (ניסן-אייר תשס"א), 2001, עמ' 24-31.

להורדת המאמרים — ראה באתר המפמ"ר.

היסטוריה לעולים חדשים, 2 יח"ל, 022218

שים לב!

השאלות במבחן יחוברו מהחומר המפורט להלן.

מבנה הבחינה:

התלמיד יענה על חמש שאלות (לכל שאלה – 20 נקודות):

שאלה אחת מהתקופה הראשונה.

שאלה אחת מהתקופה השנייה.

שתי שאלות מהתקופה השלישית.

שאלה אחת מהתקופה הרביעית.

שים לב: הנבחן בשאלון זה רשאי להשתמש במילון עברי-לועזי ובמילון לועזי-עברי.

תקופה ראשונה – הלאומיות בישראל ובעמים – ראשית הדרך עד 1920

פרק א: תופעת הלאומיות ומאפייניה באירופה במאה ה-19

1. המאפיינים של תופעת הלאומיות המודרנית כתופעה חברתית, תרבותית ופוליטית.

3. הגורמים לצמיחתן ולגיבושן של התנועות הלאומיות באירופה במאה ה-19.

פרק ב: התנועה הלאומית הציונית ומאפייניה העיקריים

1. הגורמים לצמיחת התנועה הציונית ולהתארגנותה.

2. תרומתו של הרצל לבניית התנועה הציונית ולארגונה: "מדינת היהודים", "תכנית באזל", הקמת מסגרות למימושה,

ניסיונות לקדם את קבלת הצ'ארטר, ויכוח אוגנדה.

פרק ג: דפוסי פעולתה של התנועה הציונית בגולה ובארץ-ישראל עד סוף מלחמת העולם הראשונה

2. פעולותיהם של הציונים בארץ-ישראל עד מלחמת העולם הראשונה: הסיבות לעליות, מפת ההתיישבות, צורות

ההתיישבות, מסגרות פוליטיות, ביטחוניות, חינוכיות ותרבותיות, אישים וארגונים שסייעו לפעילות הציונים.

תקופה שנייה — בין שתי מלחמות העולם, היישוב היהודי בארץ-ישראל בימי מלחמת העולם השנייה

פרק א: אירופה וארצות אגן הים התיכון בין שתי מלחמות העולם

1. "14 הנקודות של וילסון" וחווה ורסאי.
2. השינויים העיקריים שחלו במפה המדינית של אירופה ושל המזרח התיכון (כולל שיטת המנדטים).

פרק ב: בניין הבית הלאומי היהודי בארץ-ישראל בין שתי מלחמות העולם

2. דרך בניין הבית הלאומי בשנות העשרים והשלושים: הסיבות לעלייה, מאפייני העולים וההישגים בתחומים האלה: התיישבות חקלאית ועירונית, מסגרות חברתיות, כלכליות ופוליטיות וכינון המוסדות הלאומיים.

פרק ג: יהודים, ערבים ובריטים בשנות ה-30, והיישוב היהודי בארץ-ישראל בימי מלחמת העולם השנייה

1. התגברות המתח בין שני הלאומים בארץ-ישראל והשפעותיו. הערכות היישוב בתחום הביטחון.
2. השינויים במדיניות בריטניה בארץ-ישראל — מתמיכה בתכנית החלוקה עד יישום מדיניות "הספר הלבן" השלישי.

תקופה שלישית — המשטר הטוטליטרי, נאציזם, מלחמת העולם השנייה והשואה

פרק ב: גרמניה — מדמוקרטיה לנאציזם (1933-1939)

1. האידיאולוגיה הנאצית כולל האנטישמיות המודרנית בגלגולה הנאצי, ומרכזיות שאלת היהודים בה.
2. הגורמים והנסיבות לעליית הנאצים לשלטון.
3. המעבר של גרמניה מדמוקרטיה לנאציזם — דרך בניית המשטר הנאצי בשנים 1933-1939 (סעיף זה כולל גם את המדיניות כלפי היהודים).

פרק ג: השנתיים הראשונות במלחמת העולם השנייה והמדיניות כלפי היהודים

3. המדיניות הנאצית כלפי היהודים בפולין:
 - ב. המדיניות כלפי היהודים עד העברתם לגטאות.
 - ג. הגטאות — מטרות (מטרות מוצהרות והסברים להקמתם), אופן ניהולם והפיקוח עליהם.
 - ד. תנאי החיים בגטו: דרכי התמודדות של היהודים עם המציאות הקשה בו, "קידוש החיים" וביטוייו בחיי היום-יום, היודנראט: תפקידיהם, פעילותם וקשייהם, תנועות הנוער: מאפייני פעילותן.

פרק ד: התרחבות מלחמת העולם ו"הפתרון הסופי"

1. מלחמת העולם ו"הפתרון הסופי", יוני 1941-1945:
 - ב. הקשר בין תחילת ההרג ההמוני של היהודים למלחמה בברית-המועצות.
 - ה. יחס האוכלוסייה ליהודים בארצות הכיבוש, הגורמים שהשפיעו על יחס זה, דפוסי תגובה: "העומדים מן הצד", משתפי הפעולה, "חסידי אומות העולם".
 - ט. דרכי הלחימה של היהודים בזמן "הפתרון הסופי" (בכל אחת מדרכי הלחימה יש להתייחס לזהות המצטרפים, למטרות, ללבטים, לקשיים ולמאפייני הלחימה):
 1. המרד בגטאות, וייחודו של המרד בגטו ורשה.

תקופה רביעית — בונים את מדינת ישראל במזרח התיכון

פרק א: המאבק של היישוב היהודי להקמת המדינה בשנים 1945-1949

1. עמדת בריטניה וארצות־הברית בשאלת הפליטים העקורים ובשאלת ארץ־ישראל (עמדת בוויין, דוח הריסון, הוועדה האנגלו־אמריקנית).
2. מאבק היישוב בבריטים: מאבק בתחום ההעפלה, פעולות ההתיישבות ומאבק צבאי.
3. העברת שאלת ארץ־ישראל לאו"ם, הדיון באו"ם — עמדת המעצמות (השפעת "המלחמה הקרה" על עמדת המעצמות בדיון באו"ם), החלטת האו"ם בכ"ט בנובמבר 1947 והתגובות עליה בקרב היישוב היהודי והפלסטיני ועמדת מדינות ערב.

פרק ב: מדינת ישראל במזרח התיכון

7. מלחמת יום הכיפורים: סיבות, נסיבות, תוצאות והשפעות המלחמה על מדינת ישראל ועל מדינות ערב.

פרק ג: עלייה, קליטה ועיצוב החברה והתרבות במדינת ישראל

1. העלייה והקליטה בשנות ה־50 וה־60:
 - א. ארצות המוצא של העולים, גורמי העלייה, ממדי העלייה ומאפייניה: עליית הצלה, עלייה מבוקרת, עלייה חשאית.
 - ב. תהליך קליטת העולים — הקשיים והגורמים שהשפיעו על דרכי הקליטה (כולל אירועי ואדי סאליב — יולי 1959, משמעותם והשפעתם).